

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
« 10 » квітня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Аналітичні студії: ІКТ в політології
для студентів**

спеціальності **052 Політологія**

освітнього рівня **Першого (бакалаврського)**

освітньої програми **Політологія**

спеціалізації **Політичний менеджмент, політичні технології і PR**

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 3484/20
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 2020 р.

Київ – 2020

Розробник: Віталій Миколайович Завадський, кандидат історичних наук,
доцент кафедри Всесвітньої історії

Викладач: Віталій Миколайович Завадський, кандидат історичних наук, доцент
кафедри Всесвітньої історії

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри всесвітньої
історії Історико-філософського факультету

Протокол 7 від 21 січня 2020 року

Завідувач кафедри [підпис] д.і.н., професор Срібняк І.В.

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми _____

21.01.2020 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової програми)

[підпис] доктор політичних наук, доцент Панасюк Л.В.

Робочу програму перевірено

21.01.2020 р.

Заступник декана [підпис]

Пролонговано:

на 20__ / 20__ н.р. _____, «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____, «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____, «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____, «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

©Завадський В.М., 2020 р.

©Київський університет імені Бориса
Грінченка, 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	3/90	
Курс	II	
Семестр	IV	
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	
Обсяг кредитів	3	
Обсяг годин, в тому числі:	90	
Аудиторні	42	
Модульний контроль	6	
Семестровий контроль	-	
Самостійна робота	42	
Форма семестрового контролю	Залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета - формування знань та умінь використання ІКТ в аналізі політичних процесів.

Дисципліна спрямована на формування таких фахових (професійних) програмних компетентностей освітньої програми підготовки:

Загальна компетентність (ЗК-09). Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня, з експертами з інших галузей знань. Здатність до ефективного комунікування, готовність до співпраці з колегами, вміння працювати в колективі; навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації; увага і толерантність до іншої (й інакшої) думки; здатність аналізувати зміст думки та структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати; прояв мотивації до участі в суспільному житті.

Фахова компетентність (ФК-01). Ерудиція у сфері політології (науково-гуманітарний горизонт мислення). Розуміння загальної природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи основні віхи розвитку уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.

Фахова компетентність (ФК-05). Аналітично-текстологічна обізнаність. Здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням якісних і кількісних методів та

інструментарію прикладного аналізу. Здатність реферування, рецензування, коментування та анотування першоджерел та дослідницької літератури з політичної проблематики, можливість застосовувати навички наукового редагування.

3. Результати навчання за дисципліною.

Програмні результати навчання з дисципліни:

Знання на відповідному рівні загальну природу та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи основні віхи розвитку уявлень про політику та її сучасні інтерпретації (ПРН-02-з).

Здатність професійно виконувати політико-організаційні, експертні, дорадчі та консультаційні функції на національному та міжнародному ринку праці (ПРН-06-у).

Здатність проводити професійний пошук, оброблення та аналіз фактів, даних та інформації з різних первинних та вторинних джерел (ПРН-07-у).

Здатність вільно спілкуватися англійською або іншою іноземною мовою у професійній комунікації (ПРН-10-у).

Здатність працювати у професійних колективах, державних і недержавних організаціях (ПРН-05-с).

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Семестр IV							
Змістовий модуль I. Теоретичний та технологічний вимір.							
Тема 1. Вступ до предмету «ІКТ в політології»	6	2					4
Тема 2. Сучасні технології політичної комунікації.	10	2		2			6
Тема 3. Прикладні політичні технології в інформаційному вимірі.	14	4		2	2		6
Модульний контроль.	2						
Разом	32	8		4	2		16
Змістовий модуль II. Державний вимір ІКТ.							
Тема 4. Інформаційна політика як ключовий компонент функціонування держави.	10	2		2	2		4
Тема 5. Сервіси для організації поширення, збереження та захисту інформації.	12	2		2	2		6
Тема 6. Електронне врядування.	8	2		2			4
Модульний контроль	2						

	Разом	32	6		6	4		14
Змістовий модуль III. Аналітичний та практичний вимір.								
Тема 7. Аналітичні інструменти: політологічна квантифікація, графічні методи.	8	2			2			4
Тема 8. Політичне моделювання та прогнозування засобами ІКТ.	8	2			2			4
Тема 9. Політичний аудит та планування виборчих кампаній засобами ІКТ.	8	2		2				4
Модульний контроль	2							
	Разом	26	6		2	4		12
	Усього за курс	90	20		12	10		42

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Теоретичний та технологічний вимір.

Тема 1. Вступ до предмету «ІКТ в політології».

Інформаційно-комунікаційні технології як комплекс засобів, способів комунікації та передачі інформації у поєднанні з методами її аналізу, зберігання та управління. Історія впровадження терміну. Синтетичний поділ всього комплексу ІКТ. «Середовища» в ІКТ. Практичний вимір ІКТ та його складові. Технології аналізу, прогнозу та зберігання інформації. Сучасні програмні продукти та комунікаційні технології в політології.

Тема 2. Сучасні технології політичної комунікації.

Сутність поняття «комунікація». Сучасні засоби комунікації та їх класифікація. Виміри комунікаційних технологій та їх особливості. Інтернет-технології: соціальні мережі, корпоративні та домашні ресурси, месенджери, блоги та мікроблоги. RSS-стрічки новин. Відкриті та закриті ресурси. SEO-аналіз текстів. Матриці поширення інформації. Технології формування масової свідомості та «настроїв» («боти», «фейки», «рейтингові блогери»). Контент інтернет-ресурсів та правила його формування. Пошукові системи та інтеграція сервісів у системі політичних комунікацій. Політичні сигнали як продукт синергії PR та комунікаційного середовища.

Тема 3. Прикладні політичні технології в інформаційному вимірі.

Теоритичні аспекти політичних технологій: зміст, завдання, засоби реалізації, форми, аналіз результатів. Рівні політичних технологій. Практичний вимір використання політичних технологій: блоги, відео-контент, політичні мему, подача новин. Інтеграція програмних продуктів та політичних інструментів (Google, Microsoft, Adobe) з телекомунікаційними засобами. Інформаційне протистояння, конкуренція каналів інформації. Пропаганда засобами ІКТ, контроль над ресурсами.

Змістовий модуль II. Державний вимір ІКТ.

Тема 4. Інформаційна політика як ключовий компонент функціонування держави.

Розуміння терміну «Інформаційна політика». Приклади формування та засоби реалізації. Інформаційне протистояння, «гібридні» війни як вид. «Інформаційні війська», технології ведення інформаційних війн. Системи «закритих» комунікацій. Світові лідери інформаційної пропаганди. Формування цінностей та політичного світогляду шляхом сучасних технологій інформаційного впливу. Динаміка інформаційного впливу.

Тема 5. Сервіси для організації поширення, збереження та захисту інформації.

Професійні та загальнодоступні персональні та корпоративні інструменти поширення інформації. Форми подачі інформації, пошук аудиторії, ідексація контенту. Презентації, статистика, опитувальники, створення інтернет-сторінок та наповнення контентом. Сервіси збереження інформації, хмарні технології, торрент-трекери, шифрування та безпека.

Тема 6. Електронне врядування.

Складові середовища «електронного врядування». Сервіси та технології забезпечення. Національні та наднаціональні стратегії та засоби реалізації (на прикладі США, Великої Британії, Канади, Ізраїля, Китаю, Індії, ЄС). Інструментальні та технологічні підходи. E-gov сервіси – державний та персональний виміри. Ресурсне забезпечення та типологія систем.

Змістовий модуль III. Аналітичний та практичний вимір.

Тема 7. Аналітичні інструменти: політологічна квантифікація, графічні методи.

Теоретичні аспекти політологічної квантифікації. Ключові методи: контент-аналіз текстів. Сучасні програмні продукти для проведення контент-аналізу: Text Mining, InterMedia Text, Oracle Text. Відбір та підготовка тексту для аналізу. Використання результатів контент-аналізу в політологічних дослідженнях. Достовірність та типи висновків. Візуалізація даних.

Побудова варіаційних рядів. Кластерний аналіз. Поняття «варіаційний ряд». Доцільність використання методики в історичних дослідженнях. Основні етапи системи побудови варіаційних рядів. Відбір показників та їх кодування. Методики побудови варіаційних рядів. Аналіз отриманої інформації та визначення динаміки показників.

Опис методитики кореляційного аналізу. Основні етапи кореляційного аналізу. Парний та лінійний коефіцієнт кореляції. Кореляційне співвідношення. Значення коефіцієнту кореляції в історичних дослідженнях. Методики вивчення результатів кореляційного аналізу. Програмні продукти для побудови кореляційних рядів та аналізу їх співвідношення. Коефіцієнт Спірмана: сутність, методика вивчення, сфери застосування.

Тема 8. Політичне моделювання та прогнозування засобами ІКТ.

Сутність понять «політичне моделювання», «політдинаміка». Практичне значення методик. Опис основних підходів до моделювання та прогнозування в політичній науці. Сучасні школи з політичного моделювання та прогнозування.

Синергетика та її значення для історичних досліджень. Основні поняття Синергетики: біфуркація, атрактор, флуктуації. Дискусії стосовно синергентичного підходу в політичній науці.

Сучасні представники напряму «політичного прогнозування», сутність теорій та результати моделювання.

Тема 9. Політичний аудит та планування виборчих кампаній засобами ІКТ.

Зміст поняття «політичний аудит». Інструменти, методики, обробка масивів даних. Результати та їх використання. Державний аудит політичного виміру. Технологічний інструментарій. Державна політика щодо політичного аудиту. Світові практики політичного аудиту.

Інструменти ІКТ для виборчих кампаній. Методики використання ІКТ під час виборів. Ефективність та корегування стратегій. Технологічні прийоми. Візуальний та ментальний виміри.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Семестр 1

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	4	4	3	3	3	3
Відвідування семінарських занять	1	-	-	-	-	-	-
Відвідування практичних занять	1	2	2	3	3	1	1
Робота на семінарському занятті	10	-	-	-	-	-	-
Робота на практичному занятті	10	2	20	3	30	1	10
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	1	10	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	3	15	3	15
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-
Разом			76	-	96	-	74
Максимальна кількість балів: 246							
Розрахунок коефіцієнта: $100/246 = 0,4$							

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль I.		16	15
1	Тема 1. Вступ до предмету «ІКТ в політології».	4	5
2	Тема 2. Сучасні технології політичної комунікації.	6	5
3	Тема 3. Прикладні політичні технології в інформаційному вимірі.	6	5
Змістовий модуль II. Державний вимір ІКТ.		14	15
5	Тема 4. Інформаційна політика як ключовий компонент функціонування держави.	4	5
6	Тема 5. Сервіси для організації поширення, збереження та захисту інформації.	6	5
7	Тема 6. Електронне врядування.	4	5
Змістовий модуль III.		12	15
9	Тема 7. Аналітичні інструменти: політологічна квантифікація, графічні методи.	4	5
10	Тема 8. Політичне моделювання та прогнозування засобами ІКТ.	4	5
11	Тема 9. Політичний аудит та планування виборчих кампаній засобами ІКТ.	4	5
Усього годин		42	45

Критерії оцінювання – кожна робота по темі оцінюється у 5 балів. Самостійна робота оформлюється у вигляді есе. Критеріями оцінки есе є: рівень рефлексії опрацьованого матеріалу, логічність викладу, змістовне наповнення та вміння робити висновки.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Глибина і повнота розкриття завдань	2 бали
2	Повнота використання рекомендованої літератури	1 бали
3	Обґрунтування висновків	0,5 бали
4	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	1 бал
5	Обсяг виконаної роботи	0,5 бал

6.3 **Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.**

Форма проведення модульного контролю: виконання письмового завдання спрямованого на формування творчих здібностей, здатності до узагальнень та надання самостійних оцінок подіям та явищам. Максимальна кількість балів за кожену роботу дорівнює 25 балам.

Модульний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за навчальним матеріалом окремих модулів після завершення лекційних і практичних занять.

Форма проведення – письмова.

Завдання для модульної контрольної роботи та критерії їх оцінювання розробляються лектором. Він проводить і оцінює модульні контрольні роботи.

Тривалість проведення письмового модульного контролю становить 2 академічні години.

Письмові контрольні роботи зберігаються на кафедрі до кінця навчального року.

Результати перевірки письмових контрольних завдань доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання.

Студент, який не згоден з отриманою за результатами модульного контролю оцінкою, має право подати апеляцію безпосередньо після оголошення оцінки. У цьому випадку завідувач кафедри призначає апеляційну комісію, яка зобов'язана розглянути апеляцію в присутності студента.

<i>Оцінка</i>	<i>Критерії</i>
20 – 25	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей. Глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу.
14 – 19	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі неточності та помилки.
8 – 13	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.
0 – 7	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки.

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Форма контролю – залік. Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного контролю: роботи на практичних заняттях, виконання лабораторних робіт, підготовки есе з тем для самостійного вивчення.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- робота на практичних заняттях;
- якість виконання лабораторних робіт;

- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

6.5 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 бали	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 90 год., із них: лекції – 20 год., практичні заняття – 12 год., лабораторні роботи – 10 годин, модульний контроль – 6 год., самостійна робота – 42 год.,

Теми	T.1	T.2	T.3		T.4	T.5	T.6	T.7	T.8	T.9
Лекції (теми, бали)	Л.1 (1 б.)	Л.2 (1 б.)	Л.3 (1 б.)	Л4 (1 б.)	Л.4 (1 б.)	Л.5 (1 б.)	Л.6 (1 б.)	Л.7 (1 б.)	Л.8 (1 б.)	Л.9 (1 б.)
Практичні заняття (теми, бали)		ПЗ 1. (11 б.)	ПЗ.2 (11 б.)		ПЗ.3 (11 б.)	ПЗ.4 (11 б.)	ПЗ.5 (11 б.)			ПЗ.6 (11 б.)
Лабораторні роботи (теми, бали)			ЛР 1 (11 б.)		ЛР 2 (11 б.)	ЛР 3 (11 б.)		ЛР 4 (11 б.)	ЛР 5 (11 б.)	
Самостійна робота	СР Т 1 (5 б.)	СР Т 2 (5 б.)	СР Т 3 (5 б.)		СР Т 4 (5 б.)	СР Т 5 (5 б.)	СР Т 6 (5 б.)	СР Т 7 (5 б.)	СР Т 8 (5 б.)	СР Т 9 (5 б.)
Поточний контроль (вид, бали)	МКР 1 (25 балів)				МКР 2 (25 балів)			МКР 2 (25 балів)		
Семестровий контроль	100 балів (залік)									

8. Рекомендовані джерела

1. Anifowose, R. and Enemu, F (eds.) (1999): Elements of Politics. Lagos, Malthouse Press LTD
2. Castro, D. (2008): Digital Quality of Life. The Information Technology and Innovation Foundation.
3. Dada, D. (2006): The Failure of E-government in Developing Countries: A Literature Review. The Electronic Journal on Information System in Developing Countries
4. E- Government Act of 2002.
5. Jeong, C. H. (2007): Fundamental of Development Administration. Selangor: Scholar Press.
6. OASIS, (2010): Transformational Government Framework Technical Committee.
7. OECD, (2003): The E-government Imperative: Main Findings: Policy Briefing, Public Affair Division, Public Affairs and Communications Directorate.
8. United Nations Department of Economic and Social Affairs “United Nations E-Government Survey 2012” UN. Retrieved 2010-04-30.
9. Бакуменко, В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики [Текст]. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.
10. Брожек, Л. Інформаційні технології та ефективність державного управління [Текст] // Персонал. – 2007. – № 8. – С. 81–84.
11. Інформаційно-аналітична діяльність у сфері державного управління [Текст]: методичні рекомендації / [уклад. О.О.Шумаєва, О.О.Васильєва]. – Донецьк: Донецький обласний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, 2012. – 40 с.
12. Картавцева, О. Формування ринку інформаційних послуг в органах державної статистики [Текст] // Вісн. УАДУ. – 2000. – № 2. – С. 434-439.
13. Климовицька, Г.Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підприємництвом в регіоні [Текст] // Зб. наук. праць «Економіка, менеджмент, підприємництво». – Л.: СНУ ім. Володимира Даля, 2005. – № 11. – С. 234-237.
14. Климовицька, Г.Ю. Регіональні особливості інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємництвом [Текст] // Актуальні проблеми економіки. – К.: НАУ, 2005. – № 2(32). – С. 172-176.
15. Козловська, О.С. Інформаційні технології в організації інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління [Електронний ресурс] // http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvamu_upravl/2011_2/31.pdf
16. Колодій А. Політична трансформація в Україні: інституції та люди // Ефективність державного управління. Збірник наукових праць. – Вип.12. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2007. – С. 205-211.
17. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г., Шиян А. А. Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі: Монографія. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2010. – 209с.

18. Матвієнко, О.В. Інформаційне забезпечення державного управління [Текст]: навч. посібник. / О.В. Матвієнко, М.Н. Цивін. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 152 с.
19. Морозов, А.О. Запровадження інтелектуальних інформаційних технологій для систем підтримки прийняття рішень [Текст] / А.О. Морозов, В.Л. Косолапов, Л.В. Ромашкина і ін. // Науково-технічна інформація. – 2003. – № 3. – С.36-41.
20. Петруня, Ю.Є. Прийняття управлінських рішень [Текст]: навч. посіб./ Ю.Є. Петруня, В.Б. Говоруха, Б.В. Літовченко. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
21. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. Ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.] – Львів : «Новий Світ-2000», 2016. – Т. 1. – 516 с.
22. Пушак, Я.Я. Регіональні особливості формування інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку підприємництва [Текст]: автореф. дис. ... канд. економ. наук / Ін-т регіон. досліджень. – Львів, 2002. – 22 с.
23. Ротар Н. Методологічні проблеми дослідження політичної участі в період постбіхевіоризму / Н. Ротар // Вісн. Львів. ун-ту ім. Івана Франка. Серія: «Філософ.-політолог. студії». - 2010. - Вип. 1. - С. 79-87.
24. Чистов, С.М., Державне регулювання економіки [Текст] / С.М. Чистов, А.Е. Никифоров, Т.Ф. Куценко. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с
25. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме / К. Г. Юнг ; [пер. з нім. К. Котюк ; наук. ред. укр. вид. О. Фешовець]. – Л. : Астролябія, 2012. – 588 с.

9. Додаткові ресурси

1. www.egovstandards.gov.in
2. www.tojde.anadolu.edu.tr
3. www.tutor2u.net
4. www.wikipedia.org